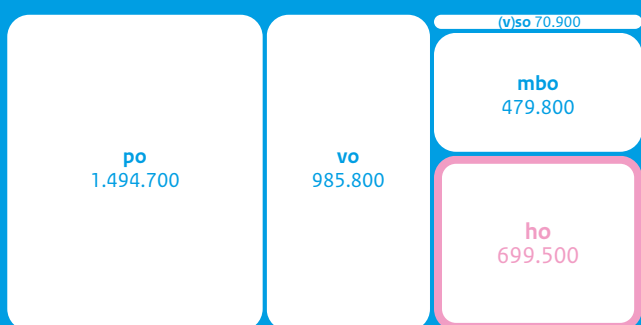

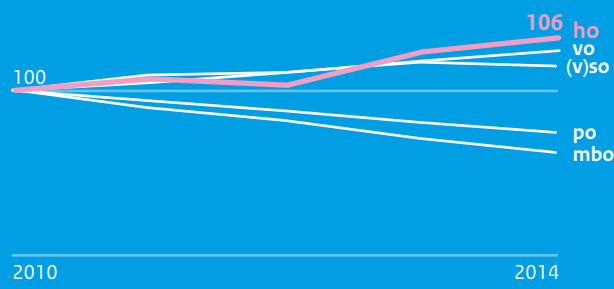
5 Hoger onderwijs

Studenten

Totaal aantal studenten in 2014

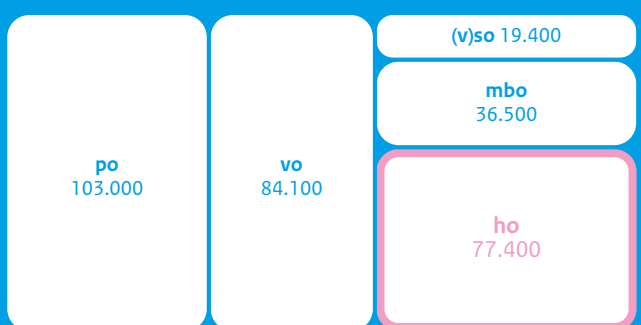

Ontwikkeling van het aantal studenten

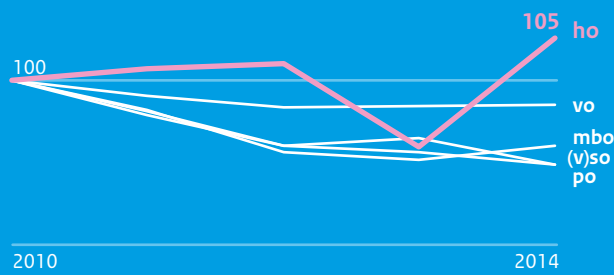

Personeel

Personeelsbestand (totaal aantal fte's) in 2014

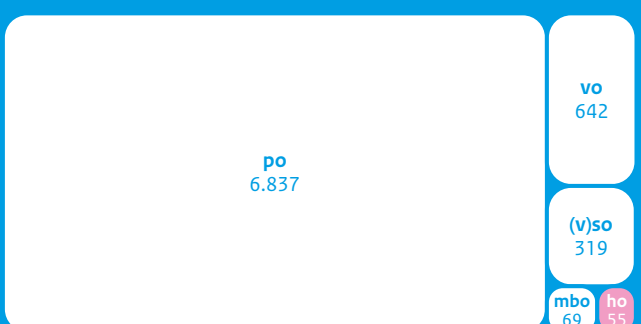

Ontwikkeling van het personeelsbestand (fte)

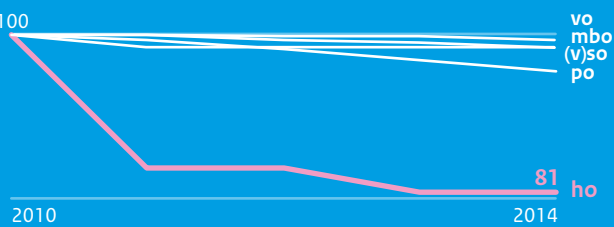

Instellingen

Totaal aantal instellingen in 2014

Ontwikkeling van het aantal instellingen

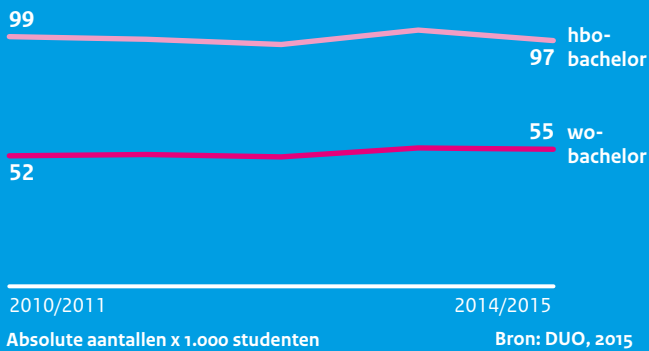
Wat zijn de belangrijkste aandachtspunten voor het ho?

- Steeds meer studenten krijgen te maken met selecterende maatregelen, maar voorkomt dat dit ten koste gaat van bepaalde groepen studenten.
- Pabo-afgestudeerden willen tijdens de opleiding beter voorbereid worden op de differentiatievaardigheden.

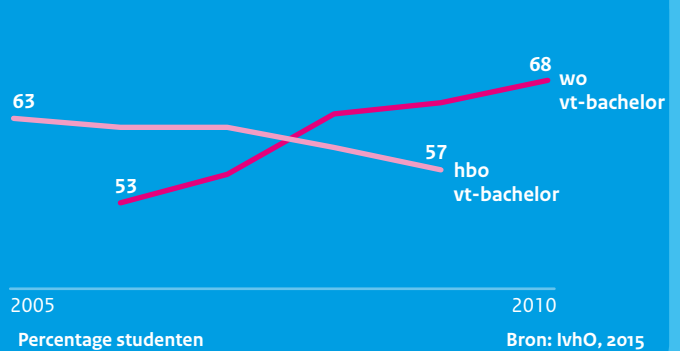
Wat zijn de belangrijkste bevindingen in het hoger onderwijs?

- De kwaliteit van het hoger onderwijs is op hoofdlijnen goed, mede door het toegenomen kwaliteitsbesef van bestuurders.
- Studiesucces stijgt opnieuw bij wo-studenten en daalt opnieuw bij hbo-studenten.
- Vergelijkbare opleidingen verschillen in switch, diplomarendement en, in mindere mate, in studie-uitval.
- Vooraf in het hbo daalt de instroom van nieuwe studenten, met name bij de pabo-opleidingen.
- De daling van de instroom in het hbo komt vooral door lagere doorstroom van mbo-4 gediplomeerden.

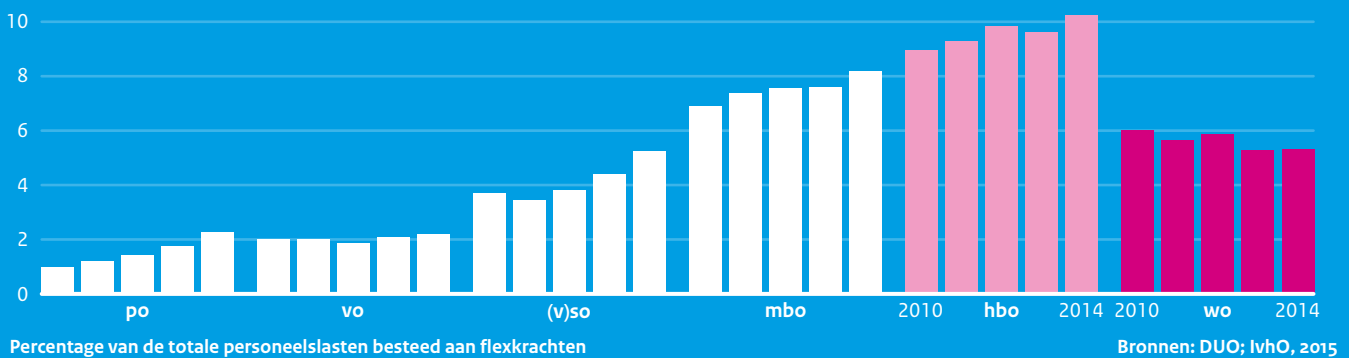
Ontwikkeling van de nieuwe instroom van studenten

Prestaties studenten: diplomarendement nominaal + één jaar

Ontwikkeling van de flexibele personeelsinzet

Inhoud

5.1	Kwaliteit van het hoger onderwijs	172
5.2	Studiesucces	175
5.3	Toegankelijkheid	179
5.4	Aansluiting op de arbeidsmarkt	182
5.5	Lerarenopleidingen	183
5.6	Groen hoger onderwijs	184
5.7	Financiën en naleving	187
5.8	Overige ontwikkelingen	188
5.9	Nabeschuiving	191

Samenvatting

Kwaliteit op hoofdlijnen goed • Het gaat op hoofdlijnen goed met het hoger onderwijs. Sinds de invoering van het huidige accreditatiestelsel heeft 7 procent van de opleidingen een hersteltraject opgelegd gekregen. Hersteltrajecten gaan gepaard met een sterk toegenomen kwaliteitsbesef en versterkte kwaliteitscultuur. De studenttevredenheid neemt toe. Examencommissies staan in toenemende mate borg voor het eindniveau. Financieel staat het hoger onderwijs er momenteel goed voor.

Wisselend beeld studiesucces • Het studiesucces laat een wisselend beeld zien. Het diplomarendement in het wo stijgt verder, in het hbo gaat het juist omlaag. Dat laatste hangt mogelijk samen met het verhoogde eindniveau sinds de invoering van het huidige accreditatiestelsel. Hbo-instellingen hebben hard gewerkt aan die verhoging van het eindniveau. We zien in het hbo verschillen in diplomarendement tussen bepaalde groepen studenten. Dat behoeft aandacht. Als opleidingen onderling vergeleken worden, en we houden rekening met de verschillen tussen studenten, dan nog zijn er verschillen in switch en diplomarendement, en in iets mindere mate in de uitval. Er is dus ruimte voor verbetering. Instellingen kunnen zich ook meer gaan richten op de diversiteit van hun studentenpopulatie. Sommige hbo's nemen hier al stappen in. Overigens keert een deel van de uitvallers later terug in het hoger onderwijs.

Daling instroom • De jarenlange toename van het aantal studenten in het hoger onderwijs is inmiddels overgegaan in een daling. In 2015 daalde met name in het hbo de instroom. Vooral mbo'ers stromen minder vaak door naar het hbo. De grootste daling van de mbo-instroom zien we bij de pabo's. Wel is er een toename van het aantal buitenlandse studenten.

Vaker selecterende maatregelen • Steeds meer studenten krijgen te maken met selecterende maatregelen. Bij opleidingen die op selectie zijn overgegaan, verandert de instroom. Hierdoor ontstaan verschillen tussen opleidingen. Het is goed om aandacht te hebben voor de effecten van selectie maatregelen op de instroom: mogelijk treedt er zelfselectie op onder onzekere aankomende studenten die menen niet tot een fixusopleiding te worden toegelaten.

Hoge tevredenheid lerarenopleidingen • Vorig jaar meldden we dat de tevredenheid over de pabo's hoog is, met name over de vakkennis. Dat zien we nu ook bij de tweedegraads lerarenopleidingen. De tevredenheid onder afgestudeerden over de voorbereiding op differentiatievaardigheden blijft achter. Het gaat dan om zaken als het systematisch volgen en analyseren van leerlingresultaten, differentiëren en het bieden van maatwerk aan zorgleerlingen. Ook het omgaan met verschillende sociaal-culturele achtergronden van leerlingen is een belangrijk aandachtspunt.

Dalende instroom pabo's • In 2015 daalde de instroom in de pabo's flink. De oorzaak van deze daling is volgens betrokkenen de invoering in de zomer van 2015 van toelatingseisen voor de kennisgebieden aardrijkskunde, geschiedenis en natuur en techniek. Het aandeel mannen en studenten van niet-westerse herkomst op de pabo's is laag. Dat is een zorg, gezien het belang van diversiteit van de lerarenteams in het onderwijs.

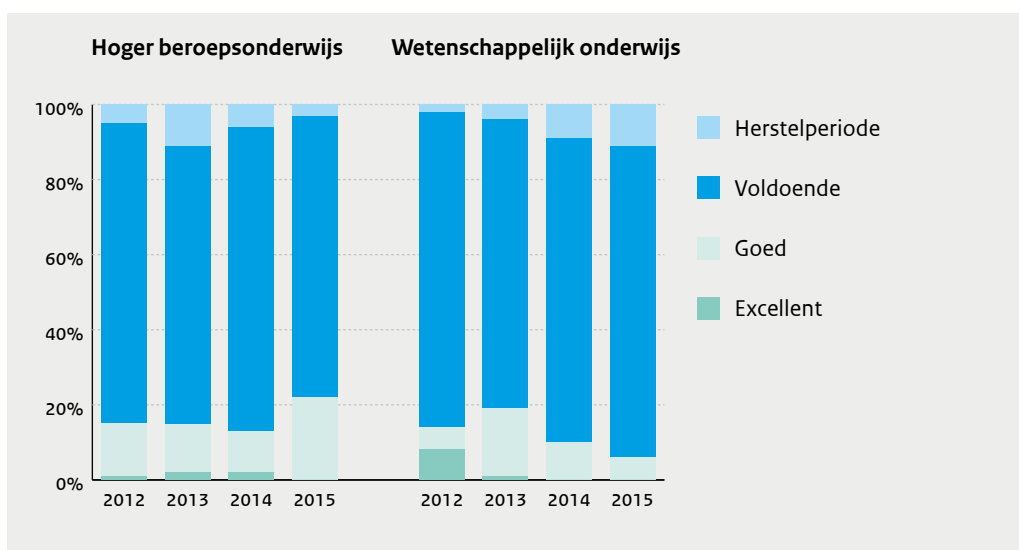
Groen onderwijs staat er goed voor • Studenten in het groene hoger onderwijs zijn tevreden over de inhoud van de opleiding en de docenten. De uitval uit groen hbo daalt en de switch is laag. Het groene onderwijs kent meer tweejarige Associate degree (Ad)-programma's dan het overige hoger onderwijs. Het diplomarendement van de Ad-opleidingen daalde, en datzelfde geldt voor de groene hbo-bacheloropleidingen. Het diplomarendement van de groene wo-bacheloropleidingen steeg. De werkloosheid onder afgestudeerden aan het groene hbo is iets gedaald.

5.1 Kwaliteit van het hoger onderwijs

Meeste opleidingen van voldoende kwaliteit • Sinds de invoering van het huidige accreditatiestelsel in 2011 kreeg 8 procent van de wo-opleidingen en 6 procent van de hbo-opleidingen een herstelperiode opgelegd (figuur 5.1a). Opleidingen krijgen in dat geval maximaal twee jaar de tijd de kwaliteit te verbeteren. In het hbo daalde het aandeel opleidingen dat een herstelperiode opgelegd kreeg van 6 procent in 2014 naar 3 procent in 2015. In het wo steeg het aandeel opgelegde herstelperiodes van 9 procent in 2014 naar 11 procent in 2015. De toename betrof een relatief groot percentage opleidingen met een herstelperiode bij de universitaire lerarenopleidingen. De reden voor een herstelperiode is meestal een onvoldoende op de standaard 'Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties' (NVAO, 2015; 2016).

Goede en excellente opleidingen • Opleidingen waar de kwaliteit systematisch uitsteekt boven de basiskwaliteit, krijgen het eindoordeel 'goed'. Het eindoordeel 'excellent' ontvangen opleidingen die systematisch ver boven de basiskwaliteit uitsteken en die gelden als een internationaal voorbeeld. Sinds 2012 kregen 18 opleidingen het eindoordeel 'excellent' en 222 opleidingen het eindoordeel 'goed'. In 2015 kreeg 6 procent van de beoordeelde wo-opleidingen en 22 procent van de beoordeelde hbo-opleidingen het oordeel 'goed' (figuur 5.1a). Er waren in 2015 geen opleidingen die het oordeel 'excellent' kregen. Excellente opleidingen in het hbo zijn meestal masteropleidingen kunst. In het wo gaat het om zeer gespecialiseerde top-masteropleidingen. Het eindoordeel 'goed' wordt aan allerlei soorten opleidingen toegekend.

Figuur 5.1a Oordeel over opleidingen door de NVAO in de periode 2012-2015 (in percentages, n 2015=397)

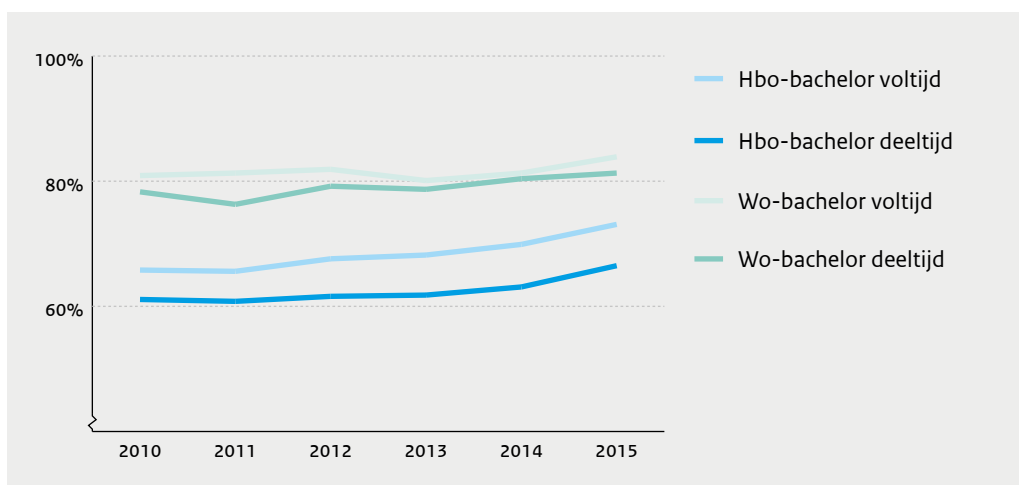
Bron: NVAO, 2015; 2016

Toegenomen kwaliteit en kwaliteitscultuur • Vooral in het hbo signaleren besturen de afgelopen jaren een kwaliteitsverbetering: de lat is hoger komen te liggen en er is een toegenomen kwaliteitsbesef en kwaliteitscultuur. Volgens veel bestuurders ligt de oorzaak in het vernieuwde accreditatiestelsel, met de mogelijkheid voor instellingen om de instellingstoets kwaliteitszorg (ITK) te doorlopen en voor opleidingen om een herstelperiode toegekend te krijgen. Ook de inspectieonderzoeken naar studielast bij deeltijdopleidingen (Inspectie van het Onderwijs, 2012) hebben bijgedragen aan het kwaliteitsbesef en de kwaliteitscultuur.

Studenttevredenheid

Tevredenheid bacheloropleiding neemt toe • Volgens de Nationale Studenten Enquête (www.studiekeuzeinformatie.nl/nse) is het percentage studenten in het bekostigd hoger onderwijs dat over het geheel genomen (zeer) tevreden is over de bacheloropleiding, met een paar procentpunten toegenomen (figuur 5.1b). Het percentage studenten dat (zeer) ontevreden is, nam zowel in het hbo als in het wo af. Vooral hbo-studenten zijn tevredener geworden. In het algemeen oordelen voltijdstudenten positiever dan deeltijdstudenten.

Figuur 5.1b Percentage voltijd- en deeltijdstudenten in het bekostigd hoger onderwijs dat (zeer) tevreden is over de bacheloropleiding in het algemeen in de periode 2010-2015 (n totaal 2015=230.469)

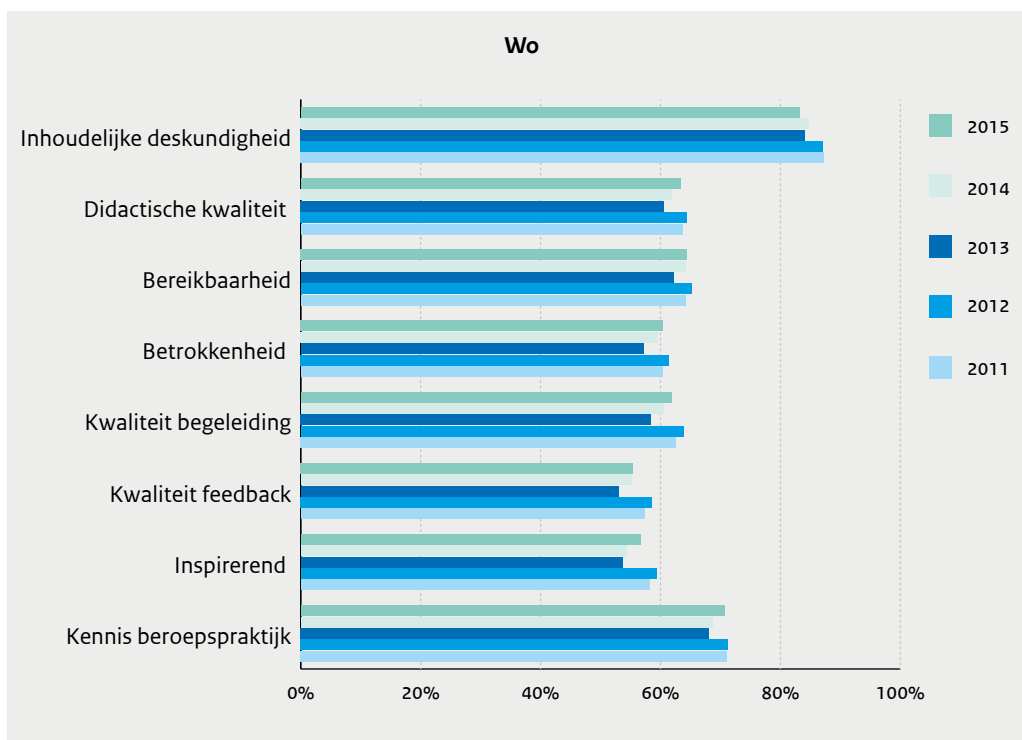
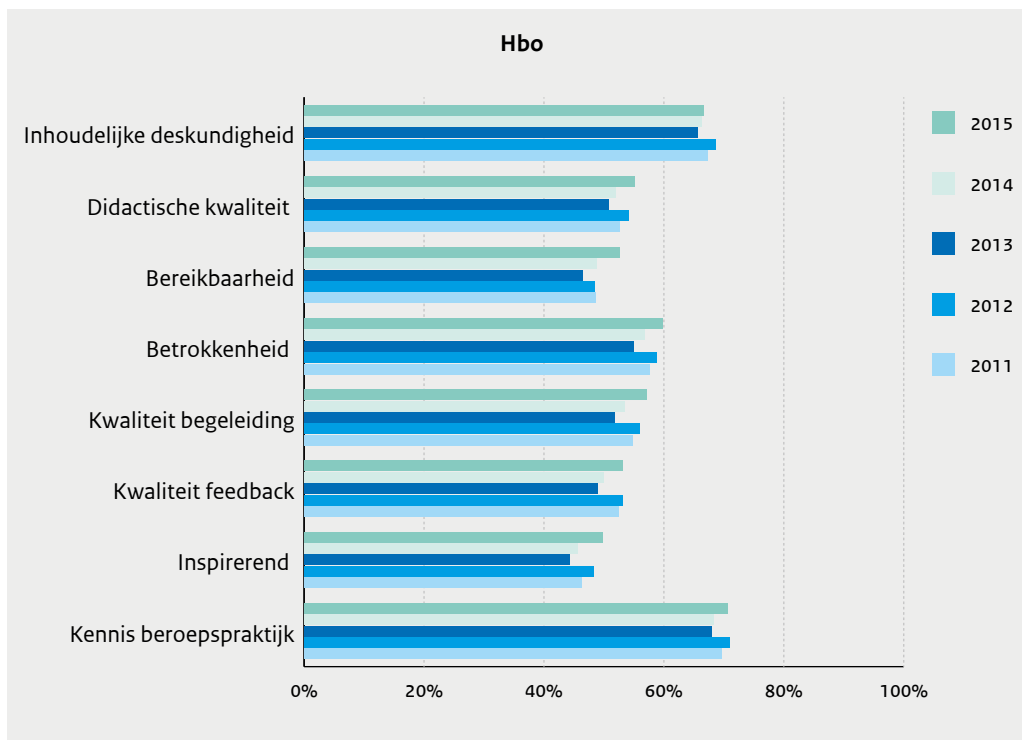
Bron: NSE, 2015

Studenten tevreden over masteropleidingen • Ongeveer 80 procent van de masterstudenten in het wo is tevreden over de opleiding. In het hbo zijn meer deeltijdstudenten dan voltijdstudenten tevreden over de master.

Verschillen tussen instellingen • De tevredenheid van voltijd bachelorstudenten over de opleiding verschilt per instelling. In het hbo varieert het percentage (zeer) tevreden studenten van 61 tot 94 procent. Het aandeel (zeer) tevreden voltijd bachelorstudenten is daar groter bij kleinere instellingen. In het wo zijn de verschillen minder groot: daar loopt het percentage (zeer) tevreden studenten uiteen van 76 tot 91 procent.

Minder tevreden over docenten • In zowel het wo als het hbo zijn bachelorstudenten minder tevreden over de didactische kwaliteit en de betrokkenheid van hun docenten dan over de opleiding in het algemeen. Relatief weinig studenten hebben waardering voor de kwaliteit van de feedback van docenten en voor de mate waarin ze hen inspireren. De tevredenheidpercentages schommelen de afgelopen vijf jaar licht. In het hbo is in 2015 de tevredenheid over de didactische kwaliteit van hbo-docenten, hun betrokkenheid, de kwaliteit van de begeleiding, de kwaliteit van de feedback en de mate van inspiratie met een paar procentpunten toegenomen ten opzichte van 2014. Wo-studenten zijn al vijf jaar ongeveer even tevreden. Zij zijn alleen minder tevreden geworden over de inhoudelijke deskundigheid van hun docenten.

Figuur 5.1c Percentage voltijd hbo- en wo-bachelorstudenten dat (zeer) tevreden is over (kenmerken van) docenten in de periode 2011-2015 (n 2015=230.469)

Bron: NSE, 2015

Bewaking eindniveau

Examencommissies ontwikkelen zich • In 2014 deed de inspectie onderzoek naar het functioneren van examencommissies (Inspectie van het Onderwijs, 2015d). De commissies hebben zich sinds het inspectieonderzoek uit 2008 (Inspectie van het Onderwijs, 2009) duidelijk versterkt. Ze richten zich beter op het borgen van de kwaliteit van de tentaminering en examinering. Op die manier staan ze in toenemende mate garant voor de waarde van het diploma. Ook zijn de examencommissies onafhankelijker en deskundiger geworden. Vooral het hbo heeft belangrijke stappen gezet in de implementatie van de Wet versterking besturing. Randvoorwaarden om het ontwikkelproces van examencommissies te versnellen, zijn een heldere positionering en taakverdeling, een gedeelde interpretatie van het wettelijk kader en voldoende facilitering van examencommissies.

Meer aandacht voor kwaliteit toetsing • Examencommissies kunnen hun werk alleen goed doen als examinatoren en opleidingsmanagers voldoende toetsdeskundig zijn. De laatste jaren is er in het hoger onderwijs meer aandacht voor de kwaliteit van de toetsing. Zo komen er steeds meer professionaliseringstrajecten voor docenten, ontwikkelen instellingen gezamenlijke toetsen, hanteren ze toetsmatrijzen en toetsprogramma's en is het vierogenprincipe ingevoerd. Dat 'toetsen' sinds 2014 een aparte standaard is in het beoordelingskader van de NVAO, naast 'gerealiseerde eindkwalificaties', zorgt voor een extra impuls. Vooral het hbo maakt een snelle, positieve ontwikkeling door. Het is wenselijk dat deze ontwikkeling doorzet. Aandachtspunten zijn de koppeling van personeels- en kwaliteitsbeleid en de verdere professionalisering van docenten en management. Door onderlinge peerreviews kunnen instellingen van elkaar leren en de transparantie van de bereikte resultaten vergroten. Daarnaast pleit de inspectie voor meer onderwijskundig onderzoek naar de kwaliteit van toetsing en naar de toetsdeskundigheid van docenten in het hoger onderwijs (Inspectie van het Onderwijs, 2016).

5.2 Studietoetsing

Uitval

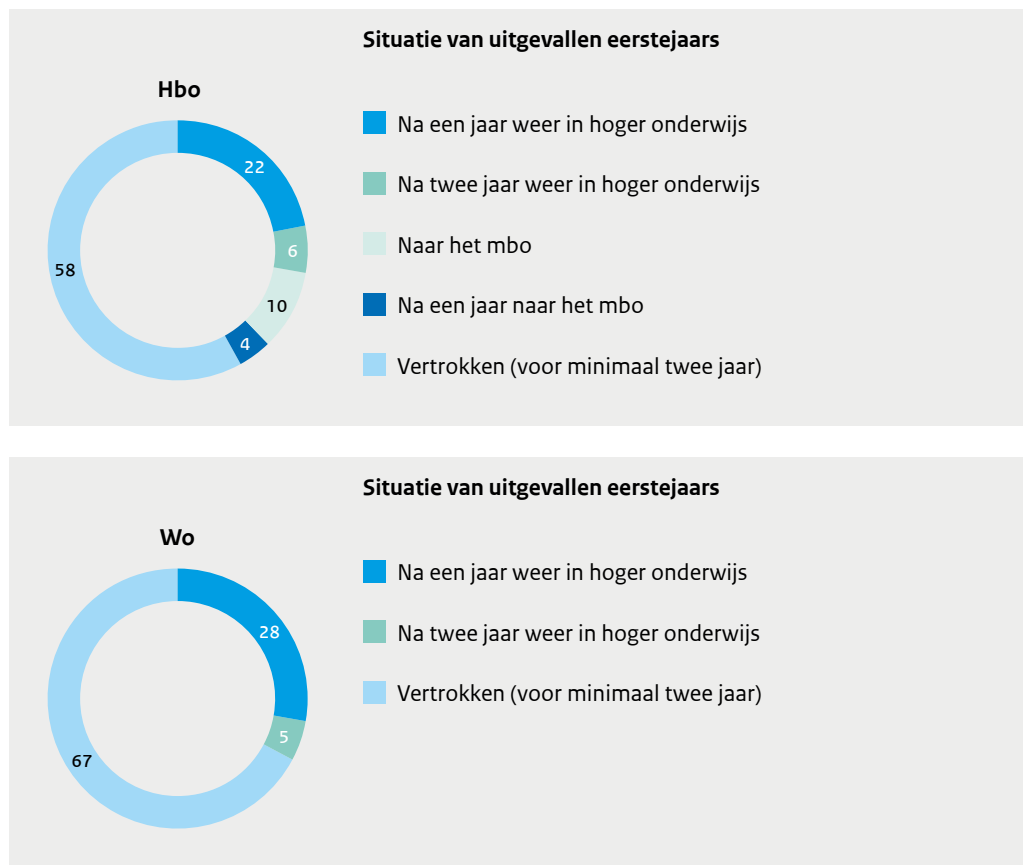
Eerstejaarsuitval stabiliseert • Na een lichte daling in 2012/2013 is de uitval in het hbo terug op het niveau van 2011/2012. Van de hbo-bachelorstudenten viel in 2013/2014 17 procent in het eerste jaar uit. De uitval van wo-studenten daalde, na een lichte stijging in eerdere jaren. In 2013/2014 viel 7 procent van de eerstejaars uit (bijlage 1, figuur 1). De uitval is daarmee weer op het niveau van 2009.

Deel uitgevallen eerstejaars hbo keert terug • Van de hbo-studenten die in 2011 startten met hun voltijd bacheloropleiding en tijdens het eerste jaar uitvielen, schreef 22 procent zich na een jaar weer in het hoger onderwijs in (figuur 5.2a). Een klein deel schreef zich twee jaar later alsnog in. Een deel van de uitgevallen studenten vertrok direct of later naar het mbo. Van degenen die gedurende het eerste jaar uitvielen vertrok 58 procent definitief uit het bekostigd hoger onderwijs, in ieder geval voor de daaropvolgende twee jaar.

Ruim kwart wo-studenten schrijft zich opnieuw in • Van de wo-studenten die in 2011 startten met hun voltijd bacheloropleiding en die gedurende het eerste jaar uitvielen, schreef 28 procent zich een jaar later opnieuw in het hoger onderwijs in. Twee jaar later schreef nog een klein deel zich weer in. Twee op de drie vertrokken definitief, in ieder geval voor de daaropvolgende twee jaar, of zijn een opleiding in het niet-bekostigd onderwijs gaan volgen.

Figuur 5.2a Situatie van hbo-studenten en wo-studenten die in 2011 in het eerste jaar uitvielen (in percentages, n hbo=21.048, n wo=4.932)

Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2015

Aandeel switchers stabiel • Het aandeel studenten dat één jaar na de start van de initiële opleiding een andere opleiding is gaan volgen, fluctueert licht. Zo zien we in het studiejaar 2013/2014 een lichte daling bij hbo en wo. Over een periode van vijf jaar is het aandeel switchers min of meer stabiel (bijlage 1, figuur 2).

Diplomarendement

Lager diplomarendement bachelors in hbo, hoger in wo • Het aandeel hbo-bachelorstudenten dat de opleiding tijdig succesvol afrondde, nam dit studiejaar verder af. De daling van het diplomarendement kan niet verklaard worden door wijzigingen in de studentpopulatie in etniciteit, geslacht of vooropleiding. De samenstelling van de populatie is al jaren stabiel (zie ook 5.3). Volgens de hogeschoolbestuurders is het dalende diplomarendement het gevolg van het verhogen van het eindniveau in het vernieuwde accreditatiestelsel. In het wo haalden juist meer bachelorstudenten hun diploma in vier jaar (tabel 5.2a).

Tabel 5.2a Percentage behaalde diploma's onder herinschrijvers* aan instelling, na vijf jaar voltijd hbo-bachelor (2005-2009, n 2009=83.667) en vier jaar voltijd wo-bachelor (2006-2010, n 2010=43.820)

	Hbo-bachelor	Wo-bachelor
2005	63,3	-
2006	62,2	53,2
2007	62,2	56,6
2008	59,7	63,7
2009	57,0	65,1
2010	-	67,7

* exclusief studenten die in het eerste jaar zijn uitgevallen of zijn veranderd van opleiding

Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2015

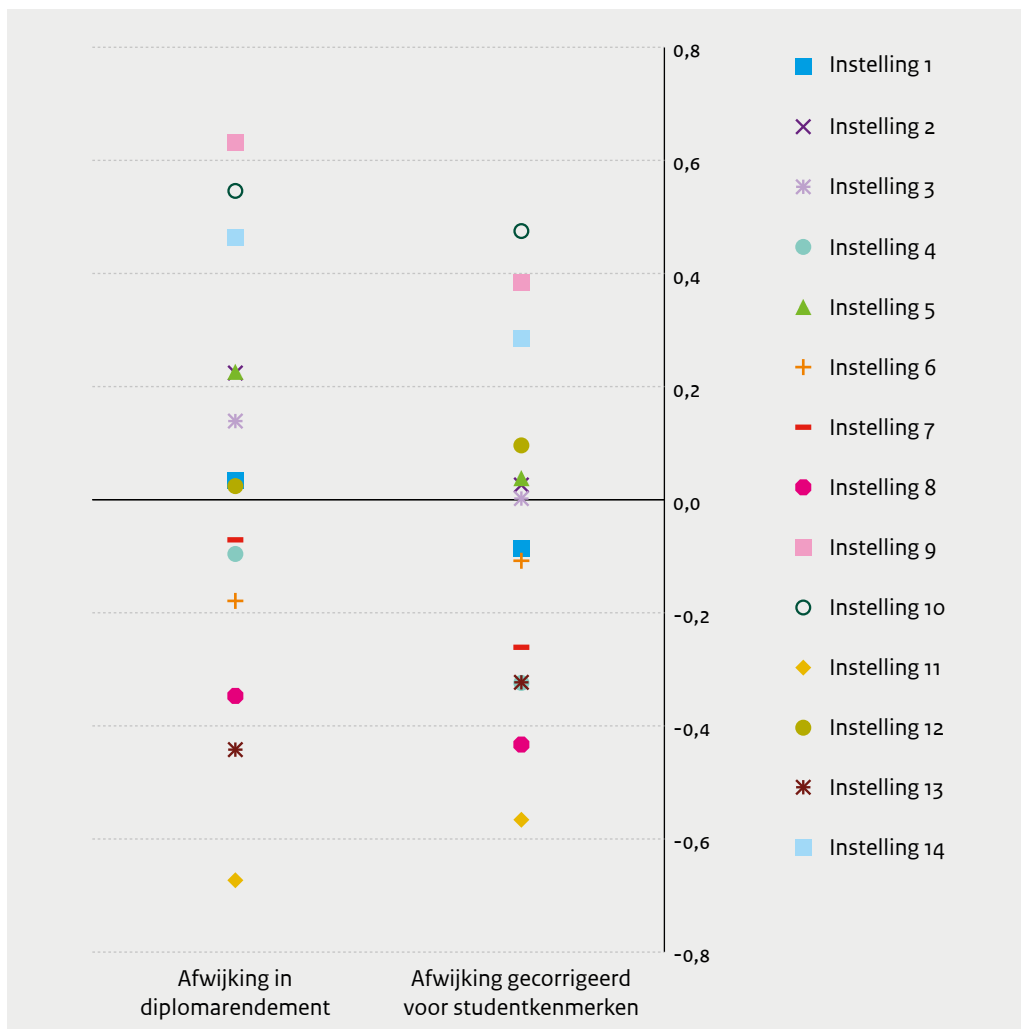
Invloed vooropleiding en eindexamencijfer • De vooropleiding van een student is van invloed op zijn studiesucces in het hbo. Van de studenten met een mbo-diploma heeft 58 procent vijf jaar later een hbo-diploma op zak. Van de havisten is dat 55 procent, terwijl het 75 procent van de vwo'ers lukt om in vijf jaar de hbo-studie succesvol af te ronden. Gediplomeerde havisten en vwo'ers met een gemiddeld eindexamencijfer van 7 of hoger studeren over het algemeen sneller af dan studenten met een lager eindexamencijfer (bijlage 1, tabel 1).

Studiesucces studenten van niet-westerse afkomst blijft achter • Het studiesucces van studenten van niet-westerse afkomst is kleiner dan dat van andere studenten. Wel volgt het de algemene trend van de diplomarendementen: in het hbo neemt het af, in het wo neemt het toe.

Hoger diplomarendement masters in hbo en wo • 83,5 procent van de hbo-studenten die in 2012 aan een eenjarige masteropleiding begonnen, haalde binnen twee jaar een diploma. Het diplomarendement van de tweejarige hbo-masteropleidingen steeg in vijf jaar van 63 procent naar 76 procent. Het betreft kleine aantallen studenten. In het wo is het percentage studenten dat na twee jaar een diploma voor een eenjarige masteropleiding heeft behaald, na een stijging in voorgaande jaren, nu iets afgenomen. Bij de tweejarige wo-masteropleidingen bleef het percentage studenten dat na drie jaar een diploma behaalde de afgelopen vijf jaar stabiel.

Verschillen tussen opleidingen • Zes grote opleidingen van verschillende instellingen zijn onderling vergeleken. Het gaat om de hbo-opleidingen verpleegkunde, bedrijfseconomie en de pabo, en om de wo-opleidingen biologie, psychologie en geschiedenis. Op een aantal punten bestaan grote verschillen, vooral bij switch en studiesucces. Ook wanneer we corrigeren voor geslacht, etniciteit, vooropleiding en directe instroom blijven de opleidingen van elkaar verschillen (figuur 5.2b).

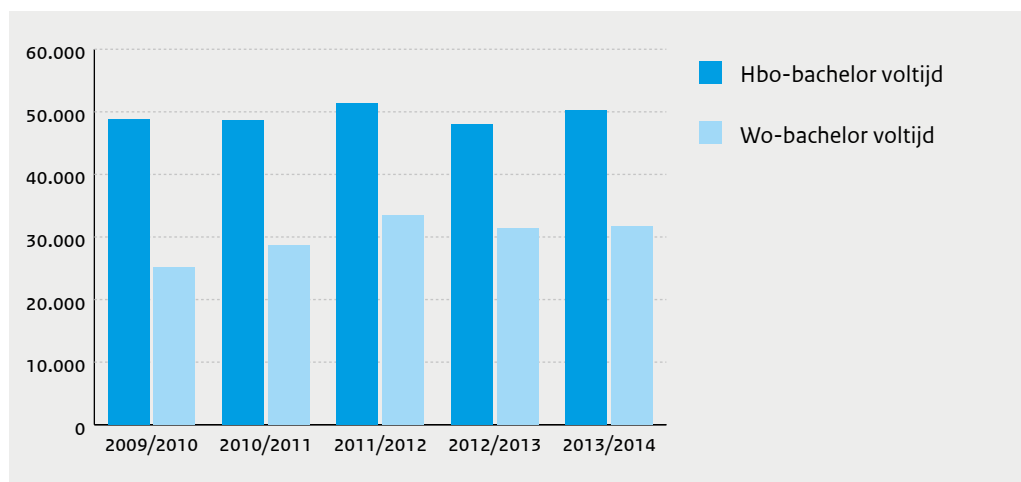
Figuur 5.2b Verschillen tussen hbo-instellingen in diplomarendement van de cohorten 2007-2009 bij de opleiding bedrijfseconomie (n hbo-instellingen=14)

Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2015

Ruimte voor verbetering • Bij de ene instelling hebben studenten meer kans om binnen een bepaalde tijd een diploma te halen dan bij de andere. Op instellingen met minder succesvolle opleidingen is ruimte voor verbetering. Instellingen kunnen met hun onderwijs bijvoorbeeld inspelen op de verschillen in studentpopulatie. Zo heeft de Hogeschool Rotterdam een aantal maatregelen genomen om het achterblijvende studiesucces van studenten van niet-westerse afkomst en studenten met een mbo-vooropleiding aan te pakken. De maatregelen richten zich op een betere aansluiting op het mbo, een meer divers studieaanbod en het verbeteren van de kwaliteit van het onderwijs (Bormans, Bajwa, Van Braam en Dekker, 2015).

Aantal diploma's in bekostigd ho stijgt • Het aantal hbo-studenten dat een voltijd bachelordiploma behaalde is de afgelopen vijf jaar licht gestegen. In het wo steeg het aantal afgestudeerden het sterkst ten opzichte van vijf jaar geleden. Zowel in hbo als in wo kende de stijging een piek in 2011/2012. Die hangt waarschijnlijk samen met de aankondiging van de langstudeerdersmaatregel.

Figuur 5.2c Aantal diploma's voltijd hbo- en wo-bachelor, in de periode 2009/2010-2013/2014

Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2015

5.3 Toegankelijkheid

Instroom

Daling instroom • Na een groei van de instroom in het hoger onderwijs zagen we in 2014 een stabilisatie en in 2015 een duidelijke afname. Vooral in het hbo nam de directe instroom af, met ruim 8 procent ten opzichte van 2014. In het wo is de afname met nog geen procent gering. Ook de directe doorstroom vanuit het voortgezet onderwijs en het mbo in het hoger onderwijs nam af. Bij zowel mbo-4 als havo en vwo nam in het schooljaar 2014/2015 het aantal gediplomeerden weliswaar toe, maar het percentage dat direct daarna het hoger onderwijs instroomde nam juist af. Kennelijk kozen meer gediplomeerden ervoor om een tussenjaar te nemen en/of te gaan werken.

Grote verschillen in afname instroom • De afname van de instroom verschilt sterk per opleiding, instelling en sector. In het hbo zijn er in 2015 instellingen met een krimp van meer dan 40 procent, terwijl er ook een instelling is met een groei van meer dan 30 procent. Met name opleidingen in de hbo-sectoren onderwijs en gedrag en maatschappij hebben gemiddeld een fors lagere instroom. In de gehele sector onderwijs is de afname ruim 20 procent, in de pabo's zelfs ruim 30 procent. In de hbo-sector gezondheidszorg is de instroom licht toegenomen. Hoewel in het wo de instroom dus nauwelijks is gedaald, zijn ook hier de instellingsverschillen opvallend groot: variërend tussen 13 procent groei en 11 procent krimp. Ook in het wo neemt de instroom vooral af bij opleidingen in de sector gedrag en maatschappij en de sector taal en cultuur: rond de 8 procent krimp. De sectoren landbouw en natuurlijke omgeving, techniek en sector natuur zijn daarentegen gegroeid. Dit geldt ook voor sectoroverstijgende opleidingen.

Geen veranderingen in samenstelling instroom • Er zijn ten opzichte van de voorgaande jaren nauwelijks verschuivingen in de verhoudingen tussen de verschillende groepen (voortgezet onderwijs, geslacht, etniciteit) die het hoger onderwijs instromen. Tussen sectoren en opleidingen zijn er wel duidelijk verschillen. Zo is de mbo-instroom in de pabo in één jaar tijd afgenomen van 34 procent in 2014 naar 24 procent in 2015.

Doorstroom vanuit havo en mbo • Leerlingen uit het voortgezet onderwijs en mbo-studenten stroomden in 2015 minder vaak door naar het hbo. We zien vooral een daling van de doorstroom vanuit het mbo. Waar vier jaar geleden nog 38 procent van alle mbo-4-gediplomeerden doorstroomde naar het hbo, was dat in het afgelopen studiejaar 34 procent.

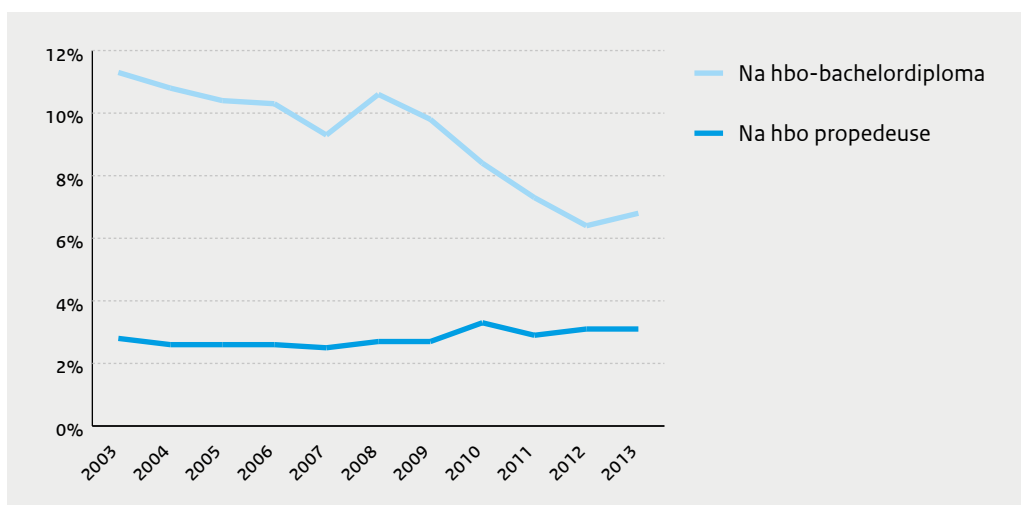
Relatief hoge instroom mbo-studenten van niet-westerse afkomst • Naar verhouding stromen er meer studenten met een niet-westerse achtergrond vanuit het mbo-4 door in het hbo dan westerse allochtonen of autochtonen. De doorstroom van studenten van niet-westerse afkomst vanuit de groep havo-gediplomeerden verschilt niet van die van de westerse allochtonen of autochtonen. Kennelijk nemen studenten van niet-westerse afkomst vaker de route via het mbo dan via de havo om in het hbo terecht te komen. Overigens stromen ook relatief veel leerlingen met een niet-westerse achtergrond vanuit het vwo het wo in (Inspectie van het Onderwijs, 2015f).

Doorstroom van hbo naar wo

Van hbo-propedeuse naar wo • Al tien jaar stroomt ongeveer 3 procent van de hbo-studenten na de propedeuse door naar het wo (figuur 5.3a). Onder de doorstromers zitten verhoudingsgewijs veel studenten met een havo-vooropleiding. Vaak hebben zij een gemiddeld eindexamencijfer van 7 of hoger. Hoewel het om kleine aantallen gaat, valt op dat in verhouding veel studenten van niet-westerse afkomst doorstromen. In 2013 had 13 procent van de studenten die een propedeuse haalde een niet-westerse achtergrond; van de studenten die na hun hbo-propedeuse doorstroomden naar het wo, had 24 procent een niet-westerse achtergrond.

Van hbo-bachelor naar wo • Het percentage studenten met een hbo-bachelordiploma dat aansluitend doorstroomt naar het wo lag de afgelopen drie jaar rond de 7 procent. In 2003 was dat nog 11 procent.

Figuur 5.3a Percentage studenten dat na hbo direct doorstroomt naar wo (2003-2013, n hbo propedeuse 2013=77.114; n hbo bachelordiploma 2013=58.335)

Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2015

Selectie

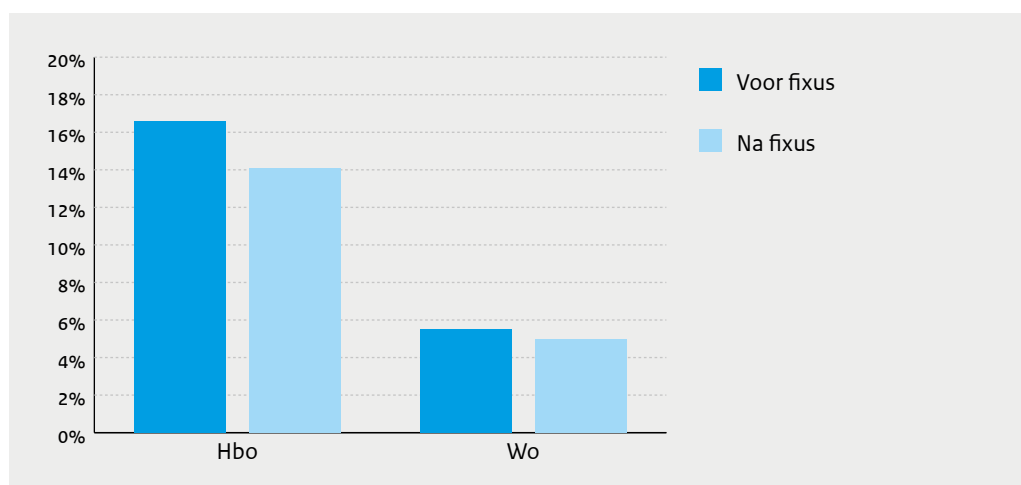
Verskillende selecterende maatregelen • Instellingen kunnen op verschillende manieren studenten aan de poort selecteren. Ze kunnen een maximum aantal studenten aannemen (fixus) op basis van loting of andere selectiemethoden, bijvoorbeeld een intakegesprek, een motivatiebrief of een toelatingsexamen. Ook kunnen ze aanvullende eisen stellen in termen van bepaalde talenten of eigenschappen, zoals voor kunstopleidingen, sportopleidingen, hotelonderwijs en een aantal opleidingen in de zorg. Selectie is ook mogelijk bij opleidingen waar het onderwijs kleinschalig en intensief is ingericht en waarvoor studenten een hoger collegegeld betalen. Dit geldt bijvoorbeeld voor de university colleges. Een selectiemethode voor studenten die al zijn ingestroomd is het bindend studieadvies (bsa), gebaseerd op het aantal studiepunten dat studenten aan het einde van het eerste jaar minimaal behaald moeten hebben. In 2014 startte de inspectie een reeks onderzoeken naar selecterende maatregelen (Inspectie van het Onderwijs, 2015e; 2015f).

Vaker selectie bij instroom • Steeds meer studenten krijgen te maken met selecterende maatregelen. Het aantal opleidingen met een fixus in het hbo is groter dan in het wo, maar naar verhouding hebben meer instromende wo-studenten ermee te maken. Stroomde in 2010 nog 19 procent van de voltijd bachelorstudenten in het hbo in selecterende opleidingen in, in 2014 was dat percentage gestegen tot 24 procent. In het wo steeg het percentage van 27 procent in 2010 naar 36 procent in 2014 (Inspectie van het Onderwijs, 2015e; 2015f).

Andere instroom bij opleidingen met een fixus • Bij opleidingen met een fixus veranderde de instroom direct na het instellen ervan met een paar procentpunten. Vooral het percentage studenten met goede eindexamencijfers steeg: het percentage instromers met ten minste gemiddeld een zeven op het eindexamen steeg in het hbo van 16 naar 19 procent en in het wo van 31 naar 34 procent. Het aandeel studenten van niet-westerse afkomst bij hbo-opleidingen daalde juist nadat er een fixus was ingevoerd: van 16 procent naar 14 procent. Bij wo-opleidingen daalde na invoering van de fixus het aandeel mannen van 49 naar 46 procent.

Met fixus minder uitval • Opleidingen met een fixus hebben na de invoering ervan een lagere uitval, ook na correctie voor studentkenmerken en verschillen tussen opleidingen. Het verschil is het grootst bij hbo-opleidingen (figuur 5.3b).

Figuur 5.3b Percentage uitvallers bij opleidingen voor instellen en na instellen fixus over de periode 2010-2014

Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2015

Groei aantal university colleges • Weinig opleidingen bieden kleinschalig intensief onderwijs, maar hun aantal neemt toe. De directe hbo- en wo-instroom in kleinschalig intensief onderwijs is zeer klein. Toch nam vooral de instroom in university colleges in het wo in korte tijd een grote vlucht, onder andere nadat in 2012 vier nieuwe university colleges waren gestart. Bij selectie door university colleges is het eindexamencijfer een belangrijk selectiecriteria.

Bsa bij vrijwel alle bekostigde instellingen • Inmiddels hanteren vrijwel alle opleidingen het bindend studieadvies. Hiermee geven ze invulling aan de selecterende en verwijzende functie van de propedeuse. De bsa-normen variëren, zowel in het hbo als in het wo, van 30 tot 60 studiepunten. Hogescholen hanteren vaker een hogere bsa-norm dan universiteiten. De variatie tussen de minimale en de maximale norm is in hbo en wo even groot. Als een opleiding de bsa-norm verhoogt en/of kwalitatieve eisen rond kernvakken toevoegt, zijn dat aanwijzingen dat de selectie in de propedeuse is verzwaard en dat deze verzwaaring de komende jaren doorzet (Inspectie van het Onderwijs, 2015e).

(Aankomende) studenten anticiperen • Studenten lijken te anticiperen op de in gang gezette of nog komende stelselveranderingen. In 2012 studeerden studenten versneld af, vermoedelijk vanwege de aangekondigde langstudeerdersmaatregel. Bovendien waren er in de studiejaar 2013/2014 en 2014/2015 minder leerlingen uit het voortgezet onderwijs die na hun diploma kozen voor een tussenjaar. Instellingen wijzen erop dat ook de instellingsfixus invloed kan hebben op studiekeuze en instroom van studenten (Inspectie van het Onderwijs, 2015e). Mogelijk treedt er zelfselectie op onder onzekere aankomende studenten – met name eerstegeneratiestudenten – die menen niet tot een fixusopleiding te zullen worden toegelaten. De verwachting is dat zij vaker voor andere opleidingen kiezen.

Meer aandacht voor studenten met functiebeperking • Het aantal studenten dat aangeeft te studeren met een functiebeperking die hun studievoortgang belemmert, zoals dyslexie, is de laatste vijf jaar toegenomen van ruim 6 procent naar bijna 9,5 procent. Een deel van de stijging is volgens Steenkamp (2015) het gevolg van eerdere onderrapportage. Een aanpassing in de vraagstelling leidde tot een hogere respons op dit onderdeel.

Hbo en wo verschillen hierin aanzienlijk. In de hbo-voltijdbachelor gaat het om ongeveer 11 procent studenten met een beperking, in het wo ligt dit aandeel op 7 procent bij de voltijdbachelor en 5 procent bij de voltijdmaster. Tegelijkertijd is de tevredenheid over de service die studenten ervaren in het hbo licht toegenomen en in het wo min of meer gelijk gebleven (Steenkamp, 2015). Dit wijst erop dat instellingen (steeds) meer aandacht besteden aan de omgang met studenten met een functiebeperking. Dit kan mede komen doordat dit punt wordt meegewogen in de accreditatie (Expertisecentrum handicap + studie, 2014).

5.4 Aansluiting op de arbeidsmarkt

Minder werkloze hbo'ers • Van de hbo-studenten die in 2012/2013 afstudeerden aan een bacheloropleiding was anderhalf jaar later 6,5 procent werkloos (Vereniging Hogescholen, 2015). Dit is iets minder dan het jaar ervoor, toen ruim 7 procent na anderhalf jaar nog geen baan had. Er zijn wel verschillen tussen sectoren. De werkloosheid in de sector gedrag en maatschappij is hoog en stijgt (van 6,9 in 2011/2012 naar 8,1 procent in 2012/2013). In de sector zorg en welzijn daalde de werkloosheid in die periode licht. Van alle hbo-afgestudeerden had in 2014 74 procent een functie op niveau (ROA, 2015).

Meer wo-afgestudeerden met baan • Onder universitair afgestudeerden is de werkloosheid sterker gedaald. Was in 2014 nog 7 procent van de afgestudeerden na achttien maanden werkloos, in 2015 is dat percentage gedaald naar 5 procent. Ook hier zijn er verschillen tussen de sectoren. Afgestudeerden van de medische studies kennen bijna geen werkloosheid; bij de alfa-studies is in 2015 anderhalf jaar na hun afstuderen 7 procent werkloos (Van der Werff en Berkhout, 2015).

Weinig tevredenheid over voorbereiding op arbeidsmarkt • Amper de helft van de voltijd hbo-afgestudeerden is tevreden over hoe de opleiding hen heeft voorbereid op de beroepsloopbaan (tabel 5.4a). Dat oordeel is in de loop der jaren nauwelijks veranderd. Ongeveer evenveel studenten vinden de opleiding een goede basis om te starten op de arbeidsmarkt. Ook hier zijn verschillen tussen sectoren: 46 procent van de hbo-afgestudeerden in de sector economie vindt de opleiding een goede basis, 59 procent in de sector techniek (ROA, 2015).

Van de wo-afgestudeerden van master- en doctoraalopleidingen in 2011/2012 vond 57 procent dat de opleiding 'in (zeer) sterke mate' een goede basis bood als voorbereiding op de arbeidsmarkt. 28 procent vond dat de opleiding 'in enige mate' voldoende voorbereidde (VSNU, 2015).

Tabel 5.4a Percentage afgestudeerde voltijd hbo-bachelorstudenten dat tevreden is over de opleiding als voorbereiding op en basis voor de arbeidsmarkt in de periode 2008/2009-2012/2013

	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013
Tevreden over voorbereiding beroepsloopbaan		44	47	47	47
Opleiding goede basis om te starten op de arbeidsmarkt	51	46	48	46	47

Bron: ROA, 2015

5.5 Lerarenopleidingen

Strengere eisen, minder aanmeldingen bij pabo • De instroom in de lerarenopleidingen daalde in het studiejaar 2015/2016, waarmee de dalende trend bij de lerarenopleidingen zich verder doorzet. In de pabo's daalde de instroom in 2015/2016 sterk. Volgens betrokkenen komt dat door de invoering van toelatingseisen voor de kennisgebieden aardrijkskunde, geschiedenis en natuur en techniek in de zomer van 2015.

Weinig diversiteit bij pabo-studenten • De instroom van pabo-studenten met een niet-westerse achtergrond daalde in 2014 en bedraagt nu circa 9 procent. De pabo blijft hiermee ver achter bij het gemiddelde van andere opleidingen. Dat is een zorgpunt, gezien het belang van diversiteit in lerarenteams, vooral in de grote steden. Het aandeel van mannelijke studenten in de instroom steeg licht en bedroeg in 2014 ongeveer een kwart van alle beginnende pabo-studenten.

Studierendement daalt • Evenals bij andere hbo-opleidingen is het aandeel studenten dat binnen vier tot vijf jaar afstudeert aan een lerarenopleiding opnieuw afgenomen. Vooral bij de tweedegraads lerarenopleidingen is het postpropedeutisch rendement laag: een derde van de studenten die doorgaan na het eerste studiejaar behaalt het diploma binnen vijf jaar. Dit heeft gevolgen voor het aantal leraren dat op korte termijn beschikbaar komt voor de arbeidsmarkt. Momenteel loopt de werkgelegenheid nog terug, onder meer doordat het aantal leerlingen in het primair en voortgezet onderwijs daalt. Vanaf 2017 wordt echter, mede door de uitstroom van oudere leraren, een tekort verwacht in het primair en voortgezet onderwijs (UWV, 2015).

Afgestudeerden tweedegraads lerarenopleidingen redelijk tevreden • De studenten van tweedegraads lerarenopleidingen die de eindstreep halen, zijn na afloop redelijk tevreden over de opleiding (Inspectie van het Onderwijs, 2015b). 80 procent is tevreden over de opgedane vakkennis en over de ontwikkeling van een aantal basale vakdidactische vaardigheden. Zo vinden de meesten dat ze goed geleerd hebben om duidelijke lesdoelen te formuleren, de les gestructureerd af te sluiten en leerlingen gericht aan het werk te zetten.

Aantal knelpunten • Er zijn ook kritiekpunten. Wat betreft de vakdidactiek vindt een derde deel van de afgestudeerden van de tweedegraads lerarenopleidingen dat er te weinig aandacht is voor de opbouw van het lesprogramma. Andere knelpunten zijn het leren maken van toetsen en opdrachten en de inzet van digitale leermiddelen. Afgestudeerden zijn ook ontevreden over de voorbereiding op het lesgeven aan mbo-studenten. Lerarenopleidingen hebben inmiddels maatregelen getroffen om de aandacht voor lesgeven op het mbo te vergroten (Inspectie van het Onderwijs, 2015b).

Weinig voorbereiding op complexe vaardigheden • Zowel de beginnende pabo-leraren (Inspectie van het Onderwijs, 2015a) als de leraren die net een tweedegraads lerarenopleiding afronden (Inspectie van het Onderwijs, 2015b) vinden dat ze te weinig zijn voorbereid op de complexere differentiatievaardigheden. Het gaat dan om zaken als het systematisch volgen en analyseren van leerlingresultaten, het differentiëren naar individuele kwaliteiten van leerlingen en het bieden van maatwerk aan zorgleerlingen. Ook het omgaan met verschillende sociaal-culturele achtergronden van leerlingen verdient volgens de beginnende leraren meer aandacht.

Samenwerking bij stagebegeleiding • Afgestudeerden van tweedegraads lerarenopleidingen geven aan behoefte te hebben aan meer betrokkenheid vanuit de opleiding bij de stage, aan goede en praktijkgerichte colleges en aan feedback die aansluit op de ervaringen die aankomende leraren opdoen. Lerarenopleiders spelen daarin een cruciale rol. Het kennisniveau van lerarenopleiders wordt wel gewaardeerd, maar een vijfde deel van de tweedegraads afgestudeerden vindt dat de praktische kennis van sommige lerarenopleiders tekortschiet, vooral over het mbo en het vmbo. De inspectie beveelt daarom aan dat opleidingen en scholen nauw samenwerken, expertise uitwisselen en werken aan een consistent hoog niveau van stagebegeleiding (Inspectie van het Onderwijs, 2015b).

Behoeftte aan bij- en nascholing • Het vak van leraar vraagt doorgaande professionalisering. Ook na de studie hebben beginnende leraren behoefte aan begeleiding en verdere scholing. Het zou goed zijn als leraren, opleidingen, scholen en beleidsmakers hun ambities over professionalisering naast elkaar leggen en hierover in gesprek gaan.

5.6 Groen hoger onderwijs

Ministerie van EZ verantwoordelijk • Het ministerie van Economische Zaken is beleidsverantwoordelijk voor het onderwijs op het terrein van landbouw, natuurlijke leefomgeving en voedsel. In deze paragraaf is aangegeven op welke onderwerpen het groen ho afwijkt van de andere opleidingen in het hoger onderwijs.

Studenttevredenheid

Studenten groen zeer tevreden • Net als in andere sectoren zijn voltijd hbo-bachelorstudenten in de groene sector de afgelopen jaren tevredener geworden over de opleiding. Studenten in het groene wo zijn het meest tevreden (91 procent). Studenten zijn vooral tevreden over de docenten en over de inhoud van de opleiding.

Instroom

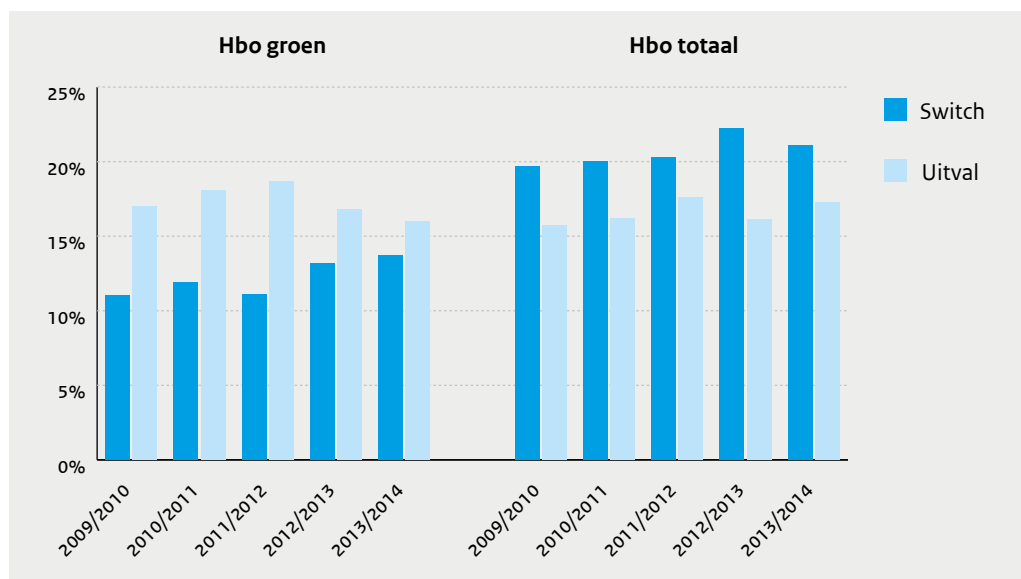
Instroom in groen hbo stabiel, in groen wo gestegen • In het groene hbo is het totaal aantal nieuwe inschrijvingen in het studiejaar 2015/2016 sinds het vorige studiejaar ongeveer gelijk. In het overige hbo daalde de instroom in 2015/2016 met bijna 9 procent. De instroom in het groene wo is gestegen. Vergeleken met vijf jaar geleden volgden in 2015/2016 een kwart meer studenten een studie in het groene onderwijs.

Veel Ad-programma's • Opvallend is dat 24 procent van het hbo-opleidingsaanbod in de groene sector een Associate degree (Ad) betreft. In het overige hbo is dat 9 procent. In het groene hbo volgt ruim 2 procent van de studenten een Ad (gemiddeld 11 studenten per Ad), tegenover 1,3 procent (32 studenten per Ad) in het overige hbo.

Studiesucces

In groen hbo minder uitval en switch • Het percentage uitvallers in het groene hbo nam in 2013/2014 af tot 16 procent en is nu voor het eerst in jaren lager dan in het overige hbo-bachelor-onderwijs. Bij de Ad's zien we dezelfde ontwikkeling. In 2013/2014 is bijna 14 procent van de studenten die dat jaar aan een groene voltijd hbo-bachelorstudie zijn begonnen, van opleiding veranderd. Voor het hbo als totaal ligt het percentage op 21 procent. Het aandeel switchers in groen hbo is al jaren lager dan in het totale hbo, maar neemt wel langzaam toe (figuur 5.6a).

Figuur 5.6a Percentage voltijd hbo-bachelorstudenten dat uitvalt of verandert van opleiding binnen een jaar in de periode 2009/2010-2013/2014 (n hbo groen 2013/2014=3.186, n hbo totaal 2013/2014=129.365)

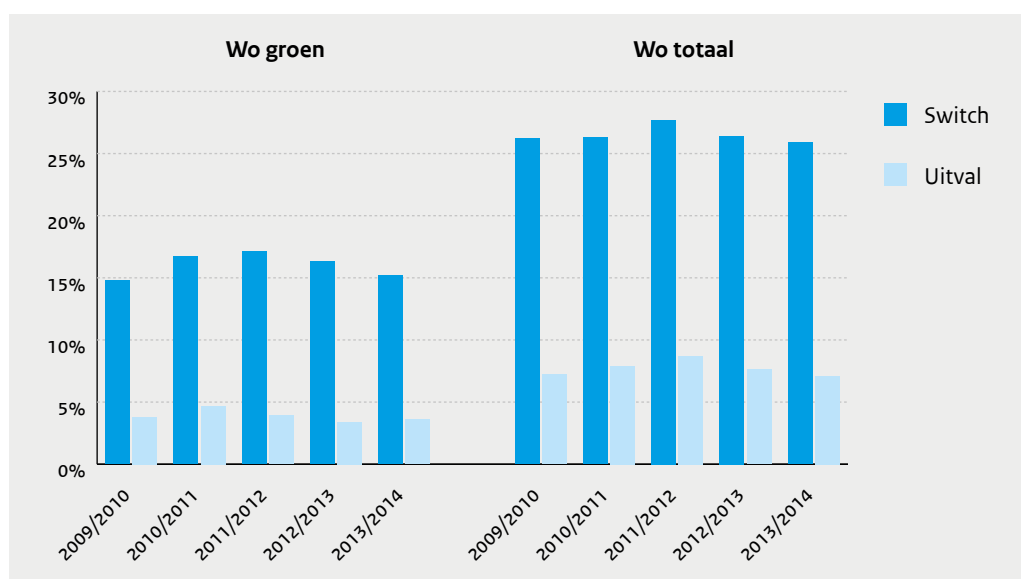

Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2015

Weinig uitval bij groene wo-bachelor • Van de eerstejaars bachelorstudenten in het groene wo viel iets meer dan 3,5 procent uit. De uitval van eerstejaars wo-bachelorstudenten in het totale wo daalde weliswaar, maar is met 7 procent bijna het dubbele (figuur 5.6b).

Minder studiewisseling in groen wo • Het percentage wo-studenten dat tijdens het eerste jaar van studie verandert, daalde naar ongeveer 15 procent. In het overige wo stapt 26 procent over. In tegenstelling tot voorgaande jaren kiest een meerderheid van de groene wo-studenten die switchen nu voor een andere opleiding aan dezelfde instelling.

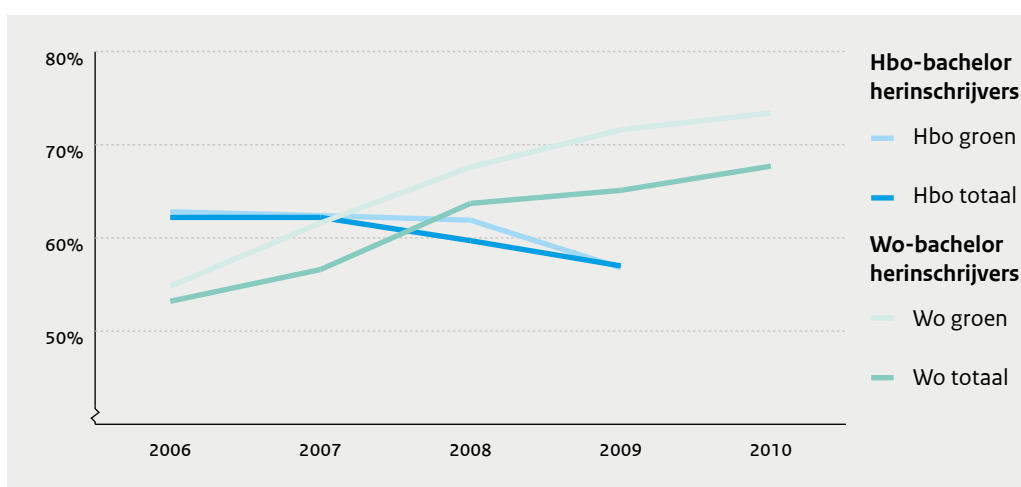
Figuur 5.6b Percentage voltijd wo-bachelorstudenten dat uitvalt of verandert van opleiding binnen een jaar in de periode 2009/2010-2013/2014 (n wo groen 2013/2014=1.525, n wo totaal 2013/2014=57.910)

Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2015

Daling studiesucces groen hbo • In de afgelopen drie jaar daalde het percentage hbo-studenten dat binnen vijf jaar een diploma haalde bij de voltijd bacheloropleidingen. Ook het percentage studenten dat binnen drie jaar een diploma haalde bij de groene Ad's daalde. Het diplomarendement van de Ad-studenten daalde sterk, van 60 procent van de studenten uit cohort 2009 naar 31 procent van de studenten uit cohort 2011. Voor het totaal van de Ad's in het hbo liggen de rendementspercentages respectievelijk op 28 en 34 procent. Het studiesucces van de voltijd hbo-bachelorstudenten uit cohort 2009 komt uit op het niveau van alle hbo-bachelors: 57 procent (figuur 5.6c).

Figuur 5.6c Percentage behaalde diploma's onder herinschrijvers* aan instelling in groen en totaal hoger onderwijs, na vijf jaar hbo-bachelor (2006-2010, n hbo totaal 2009=83.667, n hbo groen 1.788) en vier jaar wo-bachelor (2006-2010, n wo totaal 2010=43.820, n wo groen=1.010)

* exclusief studenten die in het eerste jaar zijn uitgevallen of zijn veranderd van opleiding

Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2015

Diplomarendement groene wo-bachelor stijgt, daling bij master • Het percentage voltijd bachelorstudenten dat een groene wo-opleiding binnen vier jaar met een diploma afsloot, is opnieuw gestegen. Het rendement in het groene wo ligt al enkele jaren hoger dan in het overige wo en komt voor cohort 2010 uit op ruim 73 procent.

Het diplomarendement van masterstudenten in deze sector die na drie jaar een diploma haalden, ligt voor het cohort 2011/2012 op 82 procent. Dit is iets minder in vergelijking met het voorgaande cohort. De groene voltijd masteropleidingen in het wo zijn allemaal tweejarig. Gemiddeld genomen is het aantal studiepunten van een groene masteropleiding het hoogste van alle sectoren.

Arbeidsmarkt

Daling werkloosheid • Onder afgestudeerden van voltijd hbo-opleidingen in de sector landbouw is de werkloosheid anderhalf jaar na afstuderen gedaald van 9 procent in 2013 tot bijna 8 procent in 2014 (Vereniging Hogescholen, 2015). Ook onder afgestudeerden uit de andere sectoren is de werkloosheid gedaald. Het percentage afgestudeerden in de groene sector met een functie op niveau ligt met 73 procent iets lager dan in het totale hbo (ROA, 2015).

Ruim de helft (55 procent) is tevreden over hoe de opleiding hen heeft voorbereid op de arbeidsmarkt. Daarmee zijn ze hier iets tevredener over dan andere pas afgestudeerde hbo'ers.

5.7 Financiën en naleving

Financieel beheer

Hbo gaat er financieel op vooruit • Het hbo heeft in de jaren 2010 tot en met 2014 steeds een positieve rentabiliteit gekend. In 2014 is de rentabiliteit toegenomen tot 4 procent (Inspectie van het Onderwijs, 2015c). Mede daardoor zijn de liquiditeit en solvabiliteit verder toegenomen (tabel 5.7a). De gunstige financiële positie heeft de afgelopen jaren geleid tot een aanzienlijke versterking van het eigen vermogen. Dit komt ook tot uitdrukking in het feit dat geen van de instellingen onder aangepast financieel toezicht heeft gestaan. De baten uit werk in opdracht van derden laten in het hbo al jaren een dalende lijn zien.

Meer personele lasten • Het hbo is de laatste jaren meer gaan uitgeven aan personeel. Ten opzichte van de (eveneens gegroeide) totale baten is het percentage personele lasten gegroeid van 69 naar 71 procent.

Tabel 5.7a Ontwikkeling financiële kengetallen in het hoger beroepsonderwijs in de periode 2010-2014 (n 2014=36)

	2010	2011	2012	2013	2014
Rentabiliteit	3,8	2,7	1,7	2,8	4,0
Solvabiliteit II	0,41	0,44	0,46	0,48	0,51
Liquiditeit	0,96	1,04	1,01	1,03	1,15
Rijksbijdragen/totale baten	0,69	0,69	0,69	0,69	0,69
Personeelslasten/totale baten	0,69	0,71	0,73	0,72	0,71

Bron: DUO, 2015

Stabiël sterke financiële positie wo • Het wo heeft de afgelopen vijf jaar een stabiele ontwikkeling laten zien (tabel 5.7b). Door de positieve rentabiliteit neemt het eigen vermogen gestaag toe en is de solvabiliteit gunstig. De afgelopen jaren heeft dan ook geen enkele wo-instelling onder aangepast financieel toezicht gestaan.

Anders dan in het mbo en hbo is de afhankelijkheid van de rijksbijdrage in het wo niet gegroeid. De baten uit werk voor derden zijn de afgelopen vijf jaar in absolute zin toegenomen. In de verdeling van lasten is nauwelijks enige verschuiving opgetreden.

Twee derde van de universiteiten geeft aan de komende jaren investeringen te gaan doen in vastgoed; in het hbo geldt dat voor een derde van het aantal instellingen.

Tabel 5.7b Ontwikkeling financiële kengetallen in het wetenschappelijk onderwijs in de periode 2010-2014 (n 2014=18)

	2010	2011	2012	2013	2014
Rentabiliteit	1,0	1,4	1,9	2,4	2,3
Solvabiliteit II	0,56	0,56	0,54	0,55	0,56
Liquiditeit	0,91	0,94	0,99	0,98	0,98
Rijksbijdragen/totale baten	0,57	0,56	0,56	0,57	0,57
Personeelslasten/totale baten	0,65	0,64	0,64	0,64	0,64

Bron: DUO, 2015

Klachten

Aantal klachten neemt af • In 2015 zijn er 138 klachtmeldingen over het hoger onderwijs bij de inspectie binnengekomen (tabel 5.7c). De laatste twee jaar daalde het aantal klachtmeldingen. In 2015 kwamen er in totaal elf meldingen minder binnen dan in 2014. Vooral vanuit het bekostigd hoger onderwijs werden minder klachten gemeld.

Tabel 5.7c Aantal klachtmeldingen in het bekostigd en niet-bekostigd hoger onderwijs in de periode 2010-2015

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Bekostigd hbo	58	91	123	134	106	94
Bekostigd wo	13	12	8	17	12	10
Niet-bekostigd hoger onderwijs	9	25	20	30	30	34
Algemeen					1	
Totaal	80	128	154	181	149	138

Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2015

Afhandeling klachten op instelling zelf • Instellingen zijn wettelijk verplicht om een toegankelijk klachtenloket en een heldere klachtenprocedure te hebben. Informatie over de klachtenprocedure moet voor studenten makkelijk te vinden zijn in het Studentenstatuut en op de website van de instelling. Instellingen waar dit niet op orde is, zijn daar door de inspectie op aangesproken. Dat het aantal klachten afnam, kan erop wijzen dat klachten steeds vaker bij de onderwijsinstellingen zelf ingediend en afgehandeld worden.

Niet-bekostigde instellingen zijn niet wettelijk verplicht om een eigen klachtenprocedure te hebben. Mogelijk nam daarom het aantal meldingen niet af.

Meeste klachten over onderwijskwaliteit of docenten • Net als in 2014 gingen de meeste klachten in het bekostigd hoger onderwijs over de kwaliteit van het onderwijs en/of de kwaliteit van de docenten. Hierover werden 27 klachten ingediend. Studenten uit het niet-bekostigd hoger onderwijs klaagden veel over de kwaliteit van het onderwijs. Daarnaast dienden zij relatief veel klachten in over het curriculum, over de hoogte van het collegegeld en over de vaak onvoorziene bijkomende kosten.

Klachten over afstuderen • Er kwamen vijftien klachten binnen over problemen rondom afstuderen in het bekostigd hoger onderwijs. Als oorzaak van deze problemen werd onder andere aangevoerd dat de eisen aan het afstudeerwerk verscherpt zijn.

Klachten over extra kosten • In 2015 kwamen er uit het bekostigd onderwijs maar twee klachten binnen over extra kosten. In 2014 waren dit er nog acht. De afname is hoogstwaarschijnlijk het gevolg van de brief die de minister in april 2015 stuurde naar alle instellingen voor bekostigd hoger onderwijs. Hierin is duidelijk uitgelegd welke extra bijdragen de instellingen wel en niet aan de studenten mogen vragen.

Contact met instelling naar aanleiding van signalen • In zeven gevallen vormde een signaal aanleiding voor de inspectie om telefonisch contact op te nemen met het bestuur om aanvullende informatie op te vragen. Voor de inspectie zijn klachten een belangrijke informatiebron. De informatie uit klachten vormt input voor de bestuursgesprekken die we met de instellingen voeren. Ook kunnen we de informatie meenemen in themaonderzoeken.

Weinig meldingen aan vertrouwensinspecteurs • Een enkele keer ontvangen de vertrouwensinspecteurs meldingen van studenten uit het hoger onderwijs. In het studiejaar 2014/2015 waren dat er vier. Ze gingen over ongewenste relaties/grensoverschrijdend gedrag van docenten.

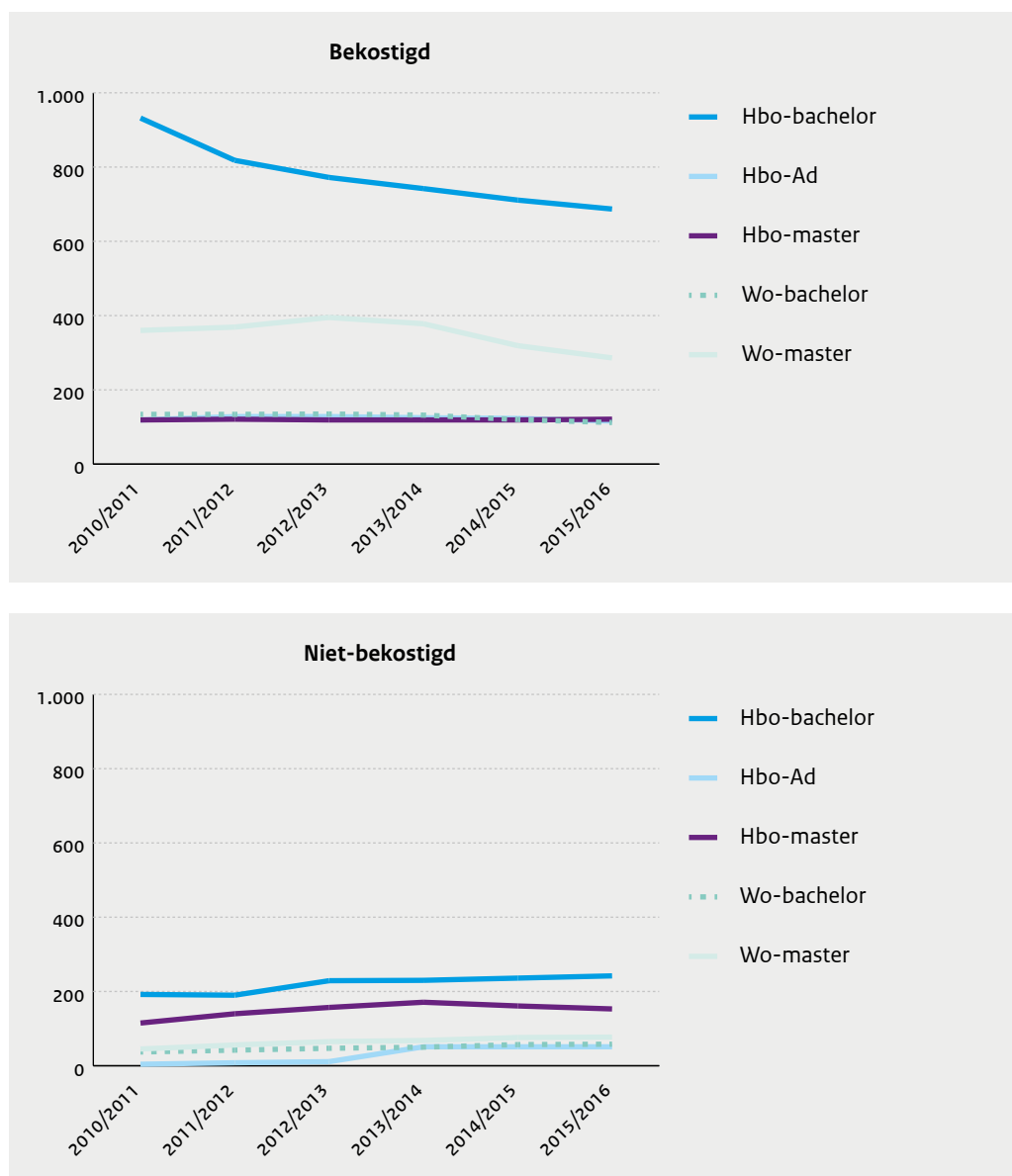
5.8 Overige ontwikkelingen

Flexibilisering (deeltijd)onderwijs

Minder deeltijdopleidingen in bekostigd onderwijs • Om de Nederlandse economie toekomstbestendig te maken, willen de overheid en het bedrijfsleven dat meer mensen op latere leeftijd een diploma in het hoger onderwijsdiploma halen. Toch nam bij bekostigde instellingen het aantal deeltijd bacheloropleidingen af van 932 in 2010/2011 naar 687 in 2015/2016. Het aantal deeltijd-Ad's en deeltijd hbo-masters is stabiel; het aantal deeltijd wo-masters nam af (figuur 5.8a). Bij niet-bekostigde

instellingen is het aantal deeltijd bacheloropleidingen wel toegenomen, van 192 in 2010/2011 tot 242 in 2015/16. Daarnaast zijn bij de niet-bekostigde instellingen de aantallen deeltijd-Ad's en deeltijdmasters toegenomen.

Figuur 5.8a Ontwikkelingen aantallen bekostigde en niet-bekostigde deeltijd-/duale opleidingen, naar soort hoger onderwijs en opleidingsfase, periode 2010/2011-2015/2016

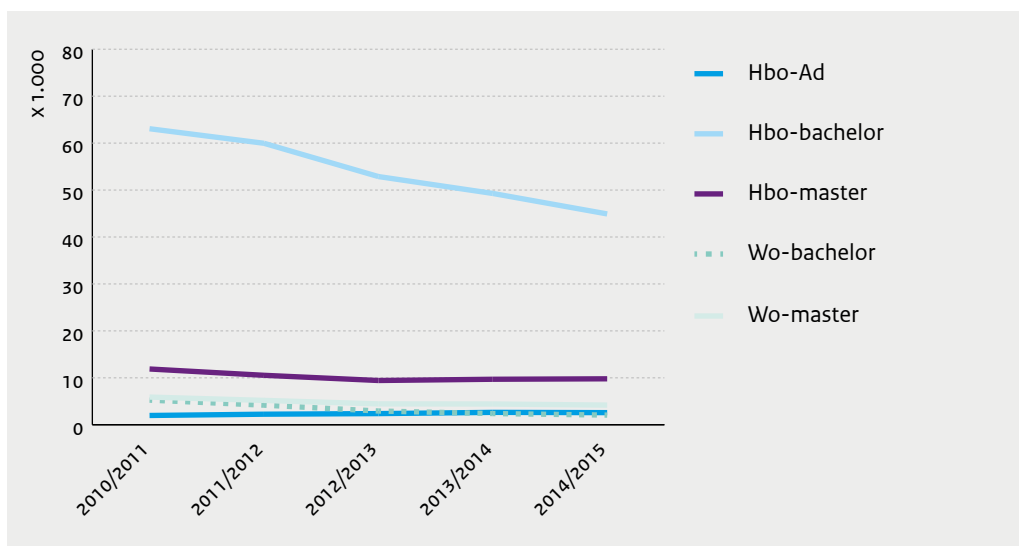

Bron: CROHO, 2015

Ook minder deeltijdstudenten in bekostigd onderwijs • Ook meldden zich bij de bekostigde instellingen, zowel in het hbo als in het wo en zowel in de bachelor als in de master, minder deeltijdstudenten. Alleen de deeltijd-Ad's groeien, maar die toename weegt niet op tegen de afname elders. Het is niet duidelijk in hoeverre de toename van de deeltijdoopleidingen in het niet-bekostigd onderwijs de terugloop in het bekostigde hoger onderwijs compenseert. De aantallen studenten in het niet-bekostigde hoger onderwijs worden namelijk niet centraal geregistreerd.

Figuur 5.8b Ontwikkeling hoofdschrijvingen aan bekostigde deeltijd-/duale opleiding, naar soort hoger onderwijs en opleidingsfase, periode 2010/2011-2014/2015

Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2015

Terugloop door focus op jongvolwassenen en kosten • De terugloop in aantallen deeltijdopleidingen wordt in hoofdzaak toegeschreven aan twee factoren. Ten eerste zijn bekostigde instellingen vooral gericht op voltijdopleidingen en de doelgroep jongeren/jongvolwassenen. Dit geldt voor het hbo en in nog sterkere mate voor het wo. Ten tweede stoppen instellingen met het aanbieden van kleinere deeltijdopleidingen omdat ze niet rendabel zijn (OCW, 2012).

Sturing op leeruitkomsten • De adviescommissie 'Flexibel hoger onderwijs voor werkenden' (2014) wijst op de behoefte van volwassenen aan meer flexibele trajecten. Om daaraan tegemoet te komen, worden flexibiliseringspilots uitgezet waarin leeruitkomsten – wat moeten studenten kennen en kunnen? – richtinggevend zijn. In de pilots krijgen opleidingen de ruimte om opleidingstrajecten voor (werkende) volwassenen te flexibiliseren. Door niet van vaststaand en vastgelegd onderwijsaanbod uit te gaan maar van leeruitkomsten, moet ruimte ontstaan om opleidingstrajecten voor individuen en (kleine) groepen flexibel en op maat in te richten. De directe koppeling tussen studielast in studiepunten en studielast in aantallen uren wordt daarbij ook losgelaten.

Mobiliteit studenten

Internationale uitwisseling van studenten • In Nederland bestond tijdens het studiejaar 2014/2015 9 procent van de studentpopulatie uit internationale studenten (EP-Nuffic, 2015). 3,3 procent van de Nederlandse studenten studeerde in 2011/2012 in het buitenland (EP-Nuffic, 2015). Deze cijfers betreffen alleen de studenten die hun hele studie in het buitenland volgden. Van de afgestudeerden in het hoger onderwijs verbleef 23 procent voor een deel van de studie in het buitenland, bijvoorbeeld voor vakken of een stage (ResearchNed, 2015).

5.9 Nabeschouwing

Streven naar hogere kwaliteit • Het hoger onderwijs heeft de opdracht om afgestudeerden te leveren die kunnen omgaan met complexe situaties in een veranderende wereld. Studenten moeten kennis en kunde, maar ook responsiviteit, flexibiliteit en creativiteit meekrijgen. De komende jaren streeft het hoger onderwijs naar een hogere kwaliteit door meer en betere docenten, een meer divers aanbod, meer flexibiliteit voor aanbieders, meer maatwerk, meer internationalisering, versterking van de medezeggenschap en een grotere autonomie van besturen in de kwaliteitsverantwoording van het onderwijs.

Balans tussen kwaliteitsborging en studierendementen • In het algemeen gaat het goed met het hoger onderwijs. Kwaliteit, kwaliteitsborging en kwaliteitsbesef nemen toe. Studenten worden tevredener. Ook financieel staan de instellingen er goed voor. Een balans tussen de kwaliteitsborging en de studierendementen is van groot belang. Als we opleidingen onderling vergelijken, en we houden rekening met de verschillen tussen studenten, dan zien we verschillen in eerstejaarsuitval, switch en diplomarendement. Er zijn dus mogelijkheden voor verbetering. Het gaat de goede kant op: veel instellingen zetten nog meer in op de verbetering van het onderwijs, en daarnaast op selectiemaatregelen, betere verwijzingen en een meer divers onderwijsaanbod.

Instroom, selectie en toegankelijkheid • In 2015 nam het aantal nieuw ingeschreven studenten af, vooral in het hbo. We zien daarnaast dat studentstromen in het hoger onderwijs door de toegenomen selectie anders lopen. De vraag is of deze terugloop een tijdelijke is of dat de dalende trend zich zal doorzetten, en welke gevolgen dat heeft voor de studentstromen. Hoe ontwikkelen de instroom, uitval en diplomarendementen zich? Hoe werken eventuele krimp en selectiemaatregelen op elkaar in? En hoe verhouden ze zich tot de voorgenomen investeringen om de onderwijskwaliteit te verhogen? We blijven de ontwikkelingen nauwgezet volgen.

Flexibilisering veronderstelt kwaliteitscultuur • Het in 2011 vernieuwde accreditatiestelsel en de inspectieonderzoeken naar verkorte studieprogramma's hebben een toegenomen kwaliteitsbesef en kwaliteitscultuur teweeggebracht. In de pilots flexibilisering krijgen opleidingen de ruimte om hoger onderwijs voor (werkende) volwassenen te flexibiliseren. Daarbij worden bestaande bepalingen over sturing vanuit een vaststaand onderwijsaanbod losgelaten. Flexibiliteit en innovatie veronderstellen een verbeteringsgerichte kwaliteitscultuur die verankerd is in een goed systeem van kwaliteitszorg en ambitie: een gedegen interne kwaliteitszorg, onafhankelijke en objectieve examencommissies, betrokken studenten, en dat alles binnen de context van een onderwijsvisie en een helder geformuleerd eindprofiel.

Aandacht voor medezeggenschap van docenten en studenten • Het is van groot belang dat studenten en docenten worden betrokken bij de kwaliteit van het onderwijs. Daarom doet de inspectie het komende jaar opnieuw onderzoek naar opleidingscommissies.

Blijvende aandacht voor lerarenopleidingen • De afgelopen jaren zijn maatregelen genomen om de kwaliteit van de lerarenopleidingen te verbeteren. We concludeerden dat de pabo's hogere eisen stellen aan de vakkennis, zowel tijdens de opleiding als daaraan voorafgaand. De instroom is het afgelopen jaar sterk gedaald, vermoedelijk als gevolg van deze toelatingseisen. Wat het effect zal zijn op het aantal studenten dat in de toekomst afstudeert is nog niet duidelijk.

De universitaire lerarenopleidingen hebben onlangs plannen gelanceerd voor een andere opzet van de opleiding, waarmee meer recht kan worden gedaan aan de voorbereiding op het complexe vak van leraar. De inspectie heeft onderzoek gedaan onder afgestudeerden van ulo's en eerstegraads lerarenopleidingen in het hbo. Daarover publiceert de inspectie in 2016.

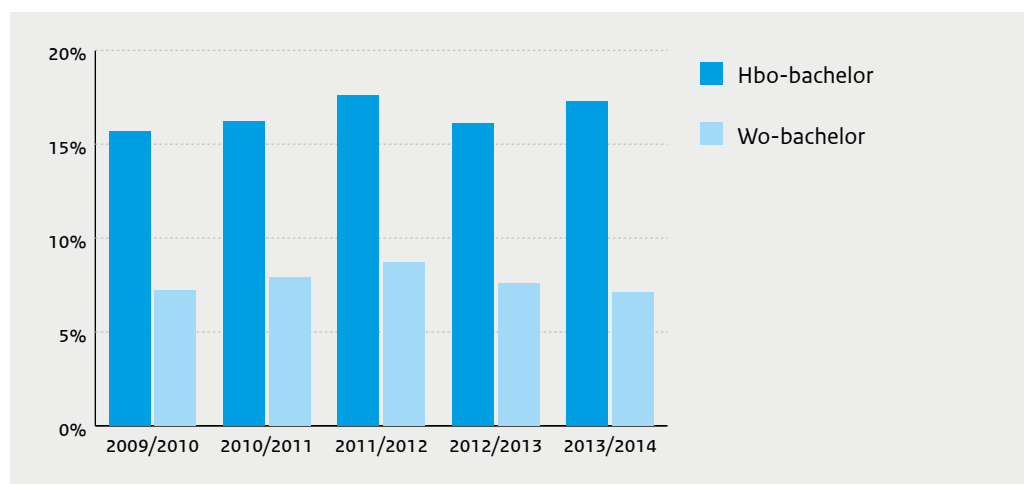
Meer inzicht in docentschap • In de volgende Staat van het Onderwijs zullen docenten centraal staan. De inspectie doet in 2016 samen met de NVAO onderzoek naar aspecten van goed docentschap in het hoger onderwijs. Vertrekkende van bestaande informatie, zoals accreditatiebesluiten en inspectieonderzoeken waarin de docent in beeld komt - de docent als examiner, de docent in de opleidingscommissies-, schetsen we een overkoepelend samenhangend en inhoudelijk relevant beeld van docentschap in het hoger onderwijs. Er zal daarbij worden aangesloten bij de onderzoeken die instellingen zelf doen naar hun docenten.

Literatuur

- Adviescommissie 'Flexibel hoger onderwijs voor werkenden' (2014). *Flexibel hoger onderwijs voor volwassenen. Adviesrapport*. [S.l.: s.n.].
- Bormans, R., Bajwa, M., Braam, E. van, & Dekker, I. (2015). *Kwaliteit in de klas*. Den Haag: Vereniging Hogescholen.
- EP-Nuffic (2015). *Internationalisering in beeld*. Den Haag: EP-Nuffic.
- Expertisecentrum handicap + studie (2014). *Studeren met een functiebeperking. Onderzoek naar het effect van de Instellingstoets Kwaliteitszorg*. Den Bosch: Expertisecentrum handicap + studie.
- Inspectie van het Onderwijs (2009). *Boekhouder of wakend oog? Verslag van een onderzoek bij examencommissies in het hoger onderwijs over de garantie van het niveau*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Inspectie van het Onderwijs (2012). *Goed verkort? Over de programmering en verantwoording van (ver)korte opleidingen in het hoger beroepsonderwijs*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Inspectie van het Onderwijs (2015a). *Beginnende leraren kijken terug. Onderzoek onder afgestudeerden. Deel 1: de pabo*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Inspectie van het Onderwijs (2015b). *Beginnende leraren kijken terug. Onderzoek onder afgestudeerden. Deel 2: de tweedegraads lerarenopleidingen*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Inspectie van het Onderwijs (2015c). *De financiële situatie in het onderwijs 2014*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Inspectie van het Onderwijs (2015d). *Verdere versterking. Onderzoek naar het functioneren van examencommissies in het hoger onderwijs*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Inspectie van het Onderwijs (2015e). *Selectie en toegankelijkheid van het hoger onderwijs. Deelrapport a: Verkenning naar maatregelen rond in- en doorstroom in het bacheloronderwijs*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Inspectie van het Onderwijs (2015f). *Selectie en toegankelijkheid van het hoger onderwijs. Deelrapport b: Verschillen en ontwikkelingen in de instroom in het bekostigd voltijd bacheloronderwijs*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Inspectie van het Onderwijs (2016). *De kwaliteit van de toetsing in het hoger onderwijs (werktitel)*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- NVAO (2015). *Vier jaar nieuw accreditatiestelsel hoger onderwijs in Nederland in cijfers*. Den Haag: Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO).
- NVAO (2016). *Jaarbericht 2015*. Den Haag: Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO).
- OCW (2012). *Deeltijd hoger onderwijs*. [Brief] aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, 30 maart 2012]. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW).
- ResearchNed (2015). *Studentenmonitor Hoger Onderwijs*. Nijmegen: ResearchNed.
- ROA (2015). *Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt 2014*. Maastricht: Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA).
- Steenkamp, F. (2015). *Studeren met een handicap. De twaalfde gebruikerstoets, 2015. De oordelen van studenten met een functiebeperking over hun studie en instelling*. Leiden: Centrum Hoger Onderwijs Informatie (CHOI).
- UWV (2015). *Onderwijs. Sectorbeschrijving*. Amsterdam: UWV, Afdeling Arbeidsmarktinformatie en -advies.
- Vereniging Hogescholen (2015). *Feiten en cijfers. HBO-monitor 2014. De arbeidsmarktpositie van afgestudeerden van het hbo*. Den Haag: Vereniging Hogescholen.
- VSNU (2015). *WO-Monitor 2013*. Den Haag: VSNU. (http://www.vsnunl/f_c_masterstudenten_arbeidsmarkt.html)
- Werff, S. van der, & Berkhout, E. (2015). *Studie & werk 2015. Hbo'ers en academici van afstudeerjaar 2012/13 op de arbeidsmarkt*. Amsterdam: SEO Economisch Onderzoek.

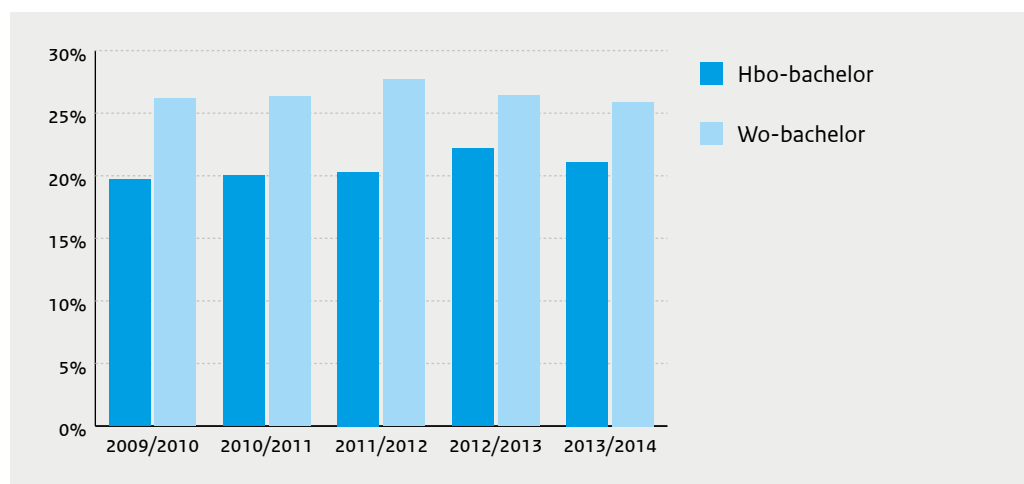
Bijlage 1

Figuur 1 Percentage voltijd hbo- en wo-bachelorstudenten dat binnen een jaar uitvalt in de periode 2009/2010-2013/2014 (n hbo 2013/2014=129.365; n wo 2013/2014=57.910)

Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2015

Figuur 2 Percentage voltijd hbo- en wo-bachelorstudenten dat verandert van opleiding binnen een jaar in de periode 2009/2010-2013/2014 (n hbo 2013/2014=129.365; n wo 2013/2014=57.910)

Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2015

Tabel 1 Diplomarendement herinschrijvers na vijf jaar voltijd hbo-bachelor, naar gemiddeld eindexamencijfer en vooropleiding (in percentages, n diploma havo 2009=26.385; n diploma vwo 2009=4.289)

	Diploma havo	Diploma vwo
Cijfer lager dan 7	54	76
Cijfer 7 of hoger	71	82

Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2015